

Канарик Юлія Сергіївна

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Канарик Юлія Сергеевна

*кандидат юридических наук, старший преподаватель
кафедры гражданского и хозяйственного права
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

Kanarik Juliia

*Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)
National University of Life and Environmental science of Ukraine*

Мазій Віталій Сергійович

*студент
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Мазий Виталий Сергеевич

*студент
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины*

Maziy Vitaliy

*Student of the
National University of Life and Environmental science of Ukraine*

**ПРОБЛЕМА ПРИНЦИПУ МОВИ СУДОЧИНСТВА
У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ
ПРОБЛЕМА ПРИНЦИПА ЯЗЫКА СУДОПРОИЗВОДСТВА
В ХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОЦЕССЕ
THE PROBLEM OF THE PRINCIPLE OF THE COURT
OF LANGUAGE IN THE COMMERCIAL PROCESS**

Анотація. У роботі проведено дослідження принципу мови судочинства у господарському процесі з урахуванням особливостей національного законодавства. Здійснено аналіз законодавства України та порівняння норм різних нормативно-правових актів, які регулюють мову судочинства. Встановлено аналогію принципу мови судочинства у господарському процесі з іншими процесуальними галузями та виявлено основні проблеми принципу мови судочинства в господарському процесі, які виникають при здійсненні судочинства в Україні.

Ключові слова: принцип мови судочинства, мовна проблема, регіональна мова, державна мова, судочинство в Україні.

Аннотация. В работе проведено исследование принципа языка судопроизводства в хозяйственном процессе с учетом особенностей национального законодательства. Осуществлен анализ законодательства Украины и сравнение норм различных нормативно-правовых актов, регулирующих язык судопроизводства. Установлено аналогию принципа языка судопроизводства в хозяйственном процессе с другими процессуальными отраслями и выявлены основные проблемы принципа языка судопроизводства в хозяйственном процессе, возникающие при осуществлении судопроизводства в Украине.

Ключевые слова: принцип языка судопроизводства, языковая проблема, региональный язык, государственный язык, судопроизводство в Украине.

Summary. The paper studies the principle of the language of legal proceedings in the commercial process, taking into account the peculiarities of the national legislation. The analysis of the legislation of Ukraine and comparison of the norms of

various legal acts regulating the language of legal proceedings are carried out. An analogy of the principle of the language of legal proceedings in the commercial process with other procedural branches was established and the main problems of the principle of the language of legal proceedings in the commercial process, which arise in the implementation of legal proceedings in Ukraine, were identified.

Key words: *principle of language of legal proceedings, language problem, regional language, state language, legal proceedings in Ukraine.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення актуальною є мовна проблема в Україні, яка торкається усі сфери суспільного життя. Незважаючи на те, що Основний закон України передбачає, що державною мовою в Україні є українська мова та держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [1], громадяни України дуже часто використовують в своєму лексиконі іноземну мову та навіть можуть не володіти державною мовою. Найбільш гостро проблема постає при здійсненні судочинства в тих регіонах України, де українською мовою володіє менша частина населення. Реалізація одного з основних принципів господарського процесу — мови судочинства має важливе значення для повноти здійснення прав та обов'язків учасників судового провадження. Безліч суперечностей в законодавстві про мову судочинства сприяють появі різних підходів у застосуванні вказаних положень на практиці, а також породження численних дискусій серед науковців.

Аналіз останніх досліджень. Принцип мови судочинства досліджували такі вчені-юристи: Я. П. Зейкан, В. М. Кравчук, В. В. Комаров, В. Т. Маляренко, О. І. Угриновська, С. Я. Фурса, М. Й. Штефан, С. В. Щербак, В. Городовенко, С. А. Чвакін, І. В. Жукевич та інші. Але більшість з цих вчених досліджували принцип мови судочинства в цивільному та кримінальному процесі.

Мета: дослідження та виявлення проблеми принципу мови судочинства в господарському процесі. Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють питання мови судочинства.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи принцип мови судочинства в господарському процесі необхідно зазначити, що чинний Господарський процесуальний кодекс України не розкриває даний принцип, а лише містить бланкетну норму. Стаття 3 ГПК України відсилає нас до ЗУ «Про засади державної мовної політики» [2]. Аналогічні бланкетні норми містяться в ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України [3], в ст. 15 Кодексу адміністративного судочинства України [4]. В ст. 14 ЗУ «Про засади державної мовної політики» йдеться про те, що судочинство в Україні у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах здійснюється державною мовою. У межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), що відповідає

умовам частини третьої статті 8 цього Закону, за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами) [5]. З цього стає зрозумілим, що в регіонах де поширена регіональна мова можна не лише виступати й заявляти клопотання рідною мовою, а й взагалі вести судові засідання мовою цього регіону. Можна погодитися з думкою І. В. Жукевича, який висловлює критичні зауваження до цього закону. А саме те, що у зазначеному Законі використовуються подвійні стандарти до реалізації принципу державної мови судочинства. В одному випадку йдеться про застосування державної мови в судочинстві, тобто української мови, а в іншому — про регіональну мову. Тому на його думку є необхідним встановити чітку регламентацію проведення судового засідання українською мовою, що відповідатиме Конституції України як акту вищої юридичної сили [6, с. 172].

Не слід забувати про те, що Україна в 2003 році ратифікувала «Європейську хартію регіональних мов або мов меншин». Відповідно до Закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або меншин» положення Хартії застосовуються до мов таких національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської (ст. 2). Хартія також містить заходи, які необхідно вжити на забезпечення використання регіональних мов або мов меншин у суспільному житті відповідно до зобов'язань, взятих на себе державами-учасницями. Що стосується зобов'язань у галузі судової влади у цивільному судочинстві, стосовно кожної мови, на яку відповідно до ст. 2 цього Закону поширюються положення Хартії, застосовуються тільки підпункти «а (iii)», «б (iii)», «с (iii)» п. 1, підп. «с» п. 2 та п. 3 ст. 9 ч. III Хартії: передбачити, щоб суди, на клопотання однієї зі сторін процесу, здійснювали провадження регіональними мовами або мовами меншин; і/або, дозволяти подання документів і доказів регіональними мовами або мовами меншин; у разі необхідності із залученням усних і письмових перекладачів; не заперечувати дійсність для сторін процесу юридичних документів, складених у межах країни, виключно на тій підставі, що вони сформульовані регіональною мовою або мовою меншин [7].

Ще одним нормативно-правовим актом, який говорить про мову судочинства є ЗУ «Про судоустрій

і статус суддів». В ст. 12 цього закону йдеться про те, що судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють [8]. З цього можна зробити висновок, що згідно цього закону держава надає право особам які не володіють державною мовою використовувати рідну, але судовий процес повинен здійснюватися державною мовою. Тому погоджуємося з думкою Городовенка, який у своїй науковій статті зазначає, що численні суперечності законодавства про мову судочинства сприяли появі різноманітних підходів у застосуванні вказаних положень на практиці, а також дискусії в науковій юридичній літературі. По-перше, на думку науковця, спірним є визначення обсягу процесуальних гарантій, якими користуються особи, що не володіють державною мовою судочинства. До зазначених осіб належать: підсудний, потерпілий, їх законні представники, цивільні позивач і відповідач, їх представники у кримінальних справах; у господарських справах — сторони, треті особи, заінтересовані особи та їх представники. По-друге, проблемою є те, що чинне законодавство не встановлює критеріїв визначення «достатнього рівня володіння державною мовою», а також не встановлює, яким чином і хто має визначати цей рівень.[9, с. 162]. З цього можна зробити висновок, що національне законодавство не зобов'язує громадянина України користуватися державною мовою. Але постає проблема в тому, чи повинен громадянин України належним чином знати українську мову. Для відповіді на це запитання звертаємося до ЗУ «Про громадянство України» [10]. Проаналізувавши даний закон, можна стверджувати, що він ставить вимогу до громадянина України, щодо володіння українською

мовою чи хоча б розуміння її в обсязі, достатньому для спілкування.

Незважаючи на це, Конституційний Суд України вважає, що встановлення законодавчих можливостей використання в судочинстві регіональних мов або мов меншин слід розглядати також в аспекті забезпечення реалізації прав кожного на звернення до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, та на захист своїх прав будь-якими не забороненими законом засобами; гарантування права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга, п'ята статті 55 Конституції України) [11]. В. Кройтор слушно зауважує, що у кожній державі закон приділяє увагу мові судочинства, підтримуючи при цьому використання у судочинстві державної мови і закріплює гарантії захисту прав у суді тих осіб, які не володіють або недостатньо володіють мовою, котрою здійснюється судочинство [12, с. 60].

Висновки. Незважаючи на те, що переважно в Україні господарське судочинство здійснюється державною мовою, існують випадки коли воно може здійснюватися регіональною мовою. Різні нормативно-правові акти по своєму регулюють мовне питання. Але потрібно зазначити, що в судовій практиці перш за все повинні застосовуватись положення Хартії, оскільки при конкуренції норм національного і міжнародного права, перевага надається нормам міжнародного права [13, с. 164–165]. Відповідно до цього, необхідно в найближчий час привести нормативно-правові акти до норм міжнародного законодавства. Також необхідно законодавчо визначити осіб, які можуть не володіти державною мовою, оскільки кожний громадянин України зобов'язаний розуміти та володіти державною мовою, хоча і має право не користуватися нею в побуті.

Література

1. Конституція України / Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6. — Ст. 56
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року (редакція від 01.04.2016 р.) / Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 40–41, 42. — С. 492.
4. Кодексу адміністративного судочинства України № 17-рп / від 06.07.2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
5. Про засади державної мовної політики: Закон України. — № 5029-VI від 03.07.2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
6. Жукевич І. В. Окремі аспекти реалізації принципу державної мови у цивільному процесі України / І. В. Жукевич // Науково інформаційний вісник. — 2012. — № 7. — С. 170–176.
7. Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин: Закон України від 15.05.2003 р. № 802-IV 162 / Офіц. вісн. України. — 2003. — № 24. — С. 14. — Ст. 1109.

8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. — 1402-VIII від 02.06.2016. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

9. Городовенко В. Принцип державної мови судочинства і діловодства в судах України: проблеми правозастосуванн / В. Городовенко // Питання судоустрою. — 2011. — № 4[67]. — С. 161–169.

10. Про громадянство: Закон України. — № 2235-III від 18.01.2001/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України № 17-рп / 2011 від 13 грудня 2011 року / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11>.

12. Кройтор В. Про мову цивільного судочинства / В. Кройтор // Підприємництво, господарство, право. — 2009. — № 3. — С. 60–63.

13. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. — Х.: Право, 2011. — 1352 с.